

Amal Rasim oğlu HƏSƏNLİ

iqtisad üzrə fəlsəfə doktoru,

Azərbaycan Dövlət İqtisad Universiteti, elmlər doktoru proqramı üzrə doktorant

ORCID: 0009-0009-4551-1668

MÜASİR MALİYYƏ NƏZƏRİYYƏLƏRİNİN İQTİSADI İNKİŞAFDA ROLUNUN TƏKAMÜLÜ

Xülasə

Bu məqalədə müasir maliyyə nəzəriyyələrinin tarixi təkamülü və onların iqtisadi inkişafa təsiri araşdırılır. Maliyyə nəzəriyyələri zaman keçdikcə dəyişərək yeni iqtisadi reallıqlara uyğunlaşmışdır. Klassik yanaşmalar – kapitalın optimallaşdırılması, effektiv bazar hipotezi, portfel nəzəriyyəsi və risklərin idarə olunması – sonradan davranışsal maliyyə və qeyri-mükəmməl bazar modelləri ilə tamamlanmışdır. Məqalədə bu nəzəri yanaşmaların iqtisadi inkişafın müxtəlif mərhələlərindəki rolu müqayisəli şəkildə təhlil olunur. Eyni zamanda, müasir maliyyə alətlərinin, institusional mühitin və global maliyyə integrasiyasının iqtisadi artıma təsiri də qiymətləndirilir. Nəticədə aydın olur ki, maliyyə sisteminin səmərəliliyi və nəzəri əsasların güclü olması dayanıqlı iqtisadi inkişaf üçün mühüm şərtidir.

Açar sözlər: Maliyyə nəzəriyyələri, iqtisadi inkişaf, kapital bazarları, davranışsal maliyyə, bazar səmərəliliyi, maliyyə sistemləri.

UOT: 336

JEL: G00, H00, H6,

DOI: <https://doi.org/10.54414/YTME7595>

GİRİŞ

Qloballaşma şəraitində maliyyə sistemləri təkcə kapitalın bölgüsü ilə məhdudlaşmır, eyni zamanda iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvələrindən birinə çevrilir. Maliyyə nəzəriyyələrinin inkişafı bu sahədə baş verən dəyişikliklərə nəzəri baza yaratmaqla, iqtisadi strategiyaların formalaşmasında mühüm rol oynayır. Əgər əvvəlki dövrlərdə maliyyə nəzəriyyələri əsasən klassik kapital strukturu, portfel nəzəriyyəsi və effektiv bazar hipotezi kimi modellərə əsaslanırdısa [1, 2], son illərdə qeyri-sabit iqtisadi mühit, informasiya assimetriyası və davranışsal amillər bu sahəyə yeni nəzəri yanaşmalar gətirmişdir [3, 4].

Maliyyə sisteminin iqtisadi inkişafdakı rolu xüsusilə inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün aktualdır. Tədqiqatlar göstərir ki, maliyyə infrastrukturunun keyfiyyəti və institutların səmərəli fəaliyyəti iqtisadi artıma müsbət təsir göstərir [5, 6]. Bu baxımdan müasir maliyyə nəzəriyyələrinin təkamülünü və onların iqtisadi

inkişaf prosesində oynadığı rolu araşdırmaq aktual elmi və praktik əhəmiyyət daşıyır.

Bu məqalənin məqsədi müasir maliyyə nəzəriyyələrinin formalaşma mərhələlərini və onların iqtisadi inkişafa təsir mexanizmlərini sistemli şəkildə təhlil etməkdir. Tədqiqatda həm klassik, həm də müasir nəzəri yanaşmalar müqayisəli şəkildə araşdırılacaq və onların iqtisadi inkişaf modelinə təsiri qiymətləndiriləcək.

Ədəbiyyat xülasəsi

Müasir maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişafda rolunun tədqiqində bir sıra yerli və xarici alimlərin elmi əsərləri mühüm yer tutur. R.M. Əliyev maliyyə sektorunun Azərbaycan iqtisadiyyatında rolu və inkişaf perspektivlərini araşdıraraq, maliyyə sisteminin dayanıqlı inkişaf üçün vacib faktor olduğunu qeyd etmişdir [1]. E.Q. Həsənov investisiyaların iqtisadi inkişafa təsirini tədqiq etmiş və investisiyaların artımın əsas sürətverici amili olduğunu vurğulamışdır [2]. T.S. Məmmədov müasir maliyyə

nəzəriyyələrinin ölkəmizdə tətbiqi imkanlarını təhlil etmiş, xüsusilə riskin idarə olunması və kapitallaşma modellərinə diqqət ayırmışdır [3]. F.İ. Quliyev rəqəmsal maliyyə texnologiyalarının (FinTech) Azərbaycanın iqtisadi inkişafına müsbət təsir göstərdiyini və maliyyə xidmətlərinin əlçatanlığını artırdığını müəyyən etmişdir [4]. V.M. Rzayev maliyyə bazarlarının inkişafı ilə iqtisadi artım arasında sıx əlaqə olduğunu qeyd etmiş və bu əlaqənin Azərbaycan iqtisadiyyatında da özünü göstərdiyini bildirmişdir [5].

Xarici alimlər arasında A.W.A. Boot və A.V. Thakor maliyyə tənzimlənməsi və innovasiya sahəsində apardıqları araşdırmalarda, maliyyə sektorunun innovasiya üçün şərait yaratmasının iqtisadi inkişafı təşviq etdiyini əsaslandırırlar [6]. S. Claessens və M.A. Kose maliyyə böhranlarının səbəblərini və siyasət reaksiyalarını təhlil edərək, sağlam maliyyə sisteminin sabit iqtisadi inkişafa təsirini vurğulamışlar [7]. N. Gennaioli, A. Shleifer və R. Vishny maliyyə mütəxəssislərinin iqtisadi qərarvermədə rolunu araşdıraraq, bazar subyektlərinin davranışlarının iqtisadi proseslərə əhəmiyyətli təsir göstərdiyini göstərmişlər [8]. L. Laeven və R. Levine maliyyə inkişafı və tənzimləmə məsələlərini nəzərdən keçirərək, optimal tənzimləmənin iqtisadi artım üçün əhəmiyyətini qeyd etmişlər [9]. R. Levine maliyyə və iqtisadi inkişaf arasındakı qarşılıqlı əlaqələri həm nəzəri, həm də empirik səviyyədə geniş şəkildə təqdim etmişdir [10].

T. Philippon FinTech sahəsinin inkişaf imkanlarını vurğulayaraq, bu sektorun maliyyə xidmətlərinin effektivliyini artırdığını bildirir [11]. R.J. Shiller davranışsal maliyyə nəzəriyyəsini təhlil edərək, insan amilinin iqtisadi inkişafda rolunu önə çəkir [12]. J.E. Stiglitz və B.C. Greenwald isə davamlı inkişaf üçün öyrənmə cəmiyyət modelini irəli sürərək, maliyyə sistemlərinin sosial və iqtisadi inkişafda mühüm əhəmiyyət kəsb etdiyini qeyd etmişlər [13].

Bu alimlərin tədqiqatları mövzu üzrə nəzəri və praktik biliklərin formalaşmasına, müasir maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişafda tətbiqinin dərinəndən anlaşılmasına şərait yaratmışdır.

1. Müasir maliyyə nəzəriyyələrinin tarixi təkamülü

Maliyyə nəzəriyyələri iqtisadi elmin ən dinamik sahələrindən biri olub, zamanla həm konseptual, həm də tətbiqi baxımdan əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmışdır. XX əsrin ortalarında formalaşan klassik maliyyə nəzəriyyələri, əsasən, kapital strukturunun optimallaşdırılması və investisiya qərarlarının qiymətləndirilməsi ilə əlaqələndirilirdi. H.Markowitz-in 1952-ci ildə irəli sürdüyü portfel nəzəriyyəsi maliyyə elminə riskin kvantitativ ölçülməsi anlayışını gətirmişdir [1, s. 77]. Daha sonra F.Modigliani və M.Miller-in kapital quruluşu ilə bağlı təməl nəzəriyyəsi (MM Teoremi) maliyyə qərarlarının firma dəyərinə təsirini izah edirdi [2, s. 261].

Bu yanaşmalar rəşional davranış və bazarların tam səmərəliliyi prinsiplərinə əsaslanırdı. Lakin 1970-ci illərdən başlayaraq informasiya assimetriyası (Stiglitz, Akerlof) və davranışsal maliyyə kimi yeni nəzəri istiqamətlər formalaşmağa başladı. R.Shiller-in davranışsal maliyyə sahəsində apardığı tədqiqatlar bazarların psixoloji faktorlar və qeyri-rasional qərarlarla necə dəyişə biləcəyini göstərdi [3, s. 83].

2. Maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişafda rolu

Maliyyə sisteminin iqtisadi inkişafa təsiri həm nəzəri, həm də empirik baxımdan çoxsaylı tədqiqatların mövzusu olmuşdur. R.Levine qeyd edir ki, maliyyə vasitəçiliyi səviyyəsinin yüksəlməsi daha çox yığılmə və investisiya imkanları yaratmaqla iqtisadi artıma müsbət təsir göstərir [4, s. 865]. İnkişaf etmiş maliyyə sistemi resursların daha optimal bölgüsünə, məhsuldarlığın artmasına və texnoloji yeniliklərin maliyyələşdirilməsinə şərait yaradır.

Bununla yanaşı, Beck, Demirgüç-Kunt və Levine tərəfindən aparılan tədqiqatlar göstərir ki, maliyyə inkişafı ilə iqtisadi artım arasında güclü pozitiv korrelyasiya mövcuddur, lakin bu təsirin səviyyəsi ölkənin institusional mühitindən və idarəetmə keyfiyyətindən asılıdır [5, s. 597]. İnkişaf etməkdə olan ölkələrdə isə maliyyə sisteminin qeyri-kafi inkişafı iqtisadi resursların effektiv istifadəsinə maneə yaradır.

3. Yeni tendensiyalar: Davranışsal maliyyə və texnologiyanın rolu

Son onilliklərdə rəqəmsallaşma və maliyyə texnologiyalarının (fintech) inkişafı maliyyə nəzəriyyələrinə yeni çağırışlar gətirmişdir. Elektron ödəniş sistemləri, kriptovalyutalar və blokçeyn texnologiyaları maliyyənin klassik funksiyalarını dəyişdirir və yeni risk modelləri tələb edir. Davranışsal yanaşmalar, həmçinin süni intellektin tətbiqi ilə formalaşan analitik modellər müasir maliyyə nəzəriyyələrinin praktiki dəyərini artırır.

Məsələn, psixoloji meyillərin bazar qiymətlərinə təsiri və investorların qeyri-rasional qərarları yeni nəzəri modellərin tətbiqini zəruri edir. Bu xüsusda, Shiller-in “irrational exuberance” (əsassız həvəs) anlayışı, 2008-ci il maliyyə böhranının səbəblərindən biri kimi qiymətləndirilir [3, s. 90].

Yuxarıda göstərilənlərə əsaslanaraq qeyd etmək olar ki, müasir maliyyə nəzəriyyələrinin təkamülü iqtisadi inkişafın müxtəlif mərhələlərinə uyğun dəyişmişdir. Klassik nəzəriyyələr sabitlik və rəşionallıq üzərində qurulduğu halda, müasir yanaşmalar daha çox qeyri-müəyyənlik, institusional fərqlilik və texnoloji dəyişiklikləri nəzərə alır. Beləliklə, iqtisadi inkişafın davamlılığı üçün nəzəri maliyyə çərçivələrinin praktik reallıqlara uyğunlaşdırılması zəruridir.

Tədqiqatın metodu

Bu tədqiqatın məqsədi müasir maliyyə nəzəriyyələrinin tarixi təkamülünü və onların iqtisadi inkişafda oynadığı rolu sistemli şəkildə təhlil etməkdir. Bu məqsədlə tədqiqatda **nəzəri, müqayisəli və analitik metodlardan** istifadə olunmuşdur.

Birinci mərhələdə **nəzəri metod** əsasında maliyyə nəzəriyyələrinin əsas istiqamətləri — klassik, neoklassik və müasir yanaşmalar (davranışsal maliyyə, informasiya assimetriyası, institusional maliyyə və s.) araşdırılmış, onların formalaşma dövrləri və əsas fərqləndirici xüsusiyyətləri elmi ədəbiyyat əsasında ümumiləşdirilmişdir. Bu mərhələdə müvafiq beynəlxalq ədəbiyyat, o cümlədən Markowitz (1952), Modigliani və Miller (1958), Shiller

(2003), Stiglitz (1985), Levine (2005) kimi tədqiqatçılara istinad edilmişdir.

İkinci mərhələdə **müqayisəli təhlil metodu** tətbiq olunaraq müxtəlif maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişaf göstəricilərinə təsiri araşdırılmış, bu nəzəri yanaşmaların tətbiqi nəticəsində ölkələrin əldə etdiyi nəticələr müqayisə edilmişdir. Burada həm inkişaf etmiş, həm də inkişaf etməkdə olan ölkələr üzrə empirik tədqiqatlara əsaslanaraq ümumiləşdirmələr aparılmışdır.

Üçüncü mərhələdə **analitik metod** vasitəsilə əldə edilmiş məlumatlar əsasında müasir maliyyə nəzəriyyələrinin praktik tətbiqi imkanları qiymətləndirilmiş, onların institusional və texnoloji şəraitə necə uyğunlaşdığı təhlil olunmuşdur. Bu kontekstdə yeni texnologiyaların (fintech, rəqəmsal bazarlar) və psixoloji amillərin (investor davranışı) nəzəriyyələrə təsiri ayrıca nəzərdən keçirilmişdir.

Tədqiqat zamanı **qeyri-eksperimental kəmiyyət və keyfiyyət yanaşmaları** arasında integrativ yanaşma tətbiq edilmiş, həm elmi ədəbiyyat təhlili, həm də mövcud statistik məlumatlar istifadə olunmuşdur.

Analiz

Maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişaf göstəricilərinə təsirinin təhlili (analitik və müqayisəli metod əsasında)

Aşağıdakı cədvəldə klassik, neoklassik və müasir maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişafın əsas göstəricilərinə (kapitalın cəlbə, investisiya artımı, maliyyə vasitəçiliyi və bazar sabitliyi) təsiri müqayisəli şəkildə təqdim olunur. Bu yanaşma tədqiqatın müqayisəli və analitik metodlarına əsaslanaraq aparılmışdır.

Cədvəldən göründüyü kimi, klassik maliyyə nəzəriyyələri əsasən kapitalın səmərəli bölgüsü və riskin azaldılması üzərində qurulsada, müasir nəzəriyyələr daha çox qeyri-müəyyənlik şəraitində qərarların qəbuluna və institusional amillərə diqqət yetirir. Davranışsal maliyyə bazar sabitliyinə zəif təsir göstərsə də, investor davranışını izah etmək baxımından yüksək dəyərə malikdir.

FinTech-in sürətli inkişafı yeni maliyyə nəzəri istiqamətlərinin ortaya çıxmasına səbəb olmuşdur. Bu yanaşma kapital cəlbini və

maliyyə vasitəçiliyini artırsa da, bazar risklərini və sabitliyi təhdid edə bilər.

Cədvəl 1.

Maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişafa təsir baxımından müqayisəli təhlili

Maliyyə nəzəriyyəsi	Kapital cəlbə	İnvestisiya artımı	Maliyyə vasitəçiliyi	Bazar sabitliyi	Qeyd
Klassik (Markowitz, MM)	Orta	Yüksək	Məhdud	Yüksək	Rasionallığa əsaslanır
Neoklassik	Yüksək	Yüksək	Orta	Orta	Bazarın özünü tənzimləmə gücünə inanır
Davranışsal maliyyə (Shiller)	Aşağı–Orta	Qeyri-sabit	Yüksək	Aşağı	Psixoloji amillər əhəmiyyətlidir
İnstitusional nəzəriyyə	Orta	Orta	Yüksək	Orta–Yüksək	İnstitutlar əsas faktordur
Müasir texnoloji yanaşma (FinTech)	Yüksək	Yüksək	Çox yüksək	Qeyri-müəyyən	Rəqəmsal risklər mövcuddur

Nəticə etibarilə, iqtisadi inkişafın dayanıqlı və balanslı şəkildə təmin olunması üçün klassik və müasir yanaşmaların sintezi, xüsusilə institusional əsasların gücləndirilməsi, həlledici əhəmiyyət daşıyır.

Tədqiqat metodlarının tətbiqi və məlumat mənbələri

Bu tədqiqatda istifadə olunan metodlar üzrə məlumatların toplanması və təhlilinin strukturu aşağıdakı cədvəldə təqdim olunub:

Cədvəl 2.

Tədqiqat metodlarına uyğun məlumatların toplanması və təhlili

Metod	Məlumat növü	Mənbə	Analiz üsulu	Nümunə göstəricilər
Nəzəri təhlil	Elmi məqalələr, kitablar	Akademik nəşrlər, kitabxanalar	Məzmun analizi, ümumiləşdirmə	Maliyyə nəzəriyyələrinin əsas prinsipləri və tarixi təkamülü
Müqayisəli təhlil	Empirik tədqiqat nəticələri	Dünya Bankı, Beynəlxalq Valyuta Fondu	Kəmiyyət və keyfiyyət müqayisəsi	Maliyyə sisteminin inkişafı və iqtisadi artım göstəriciləri
Analitik metod	Statistik göstəricilər	Dövlət statistika agentlikləri	Qrafik, cədvəl və regresiya analizi	İnvestisiya həcmi, kredit faizləri, bazar sabitliyi indeksi
Keyfiyyət yanaşması	Ekspert rəyləri, müsahibələr	Maliyyə institutları, mütəxəssislər	Mövzu təhlili, təsnifat	Maliyyə institutlarının funksionallığı və innovasiya səviyyəsi

Cədvəldə göstərilən metod və məlumat seçilmişdir. Nəzəri təhlil mövcud elmi mənbələri tədqiqatın məqsədinə uyğun olaraq ədəbiyyatı sistemləşdirərək maliyyə

nəzəriyyələrinin əsaslarını aydınlaşdırır. Müqayisəli təhlil vasitəsilə müxtəlif ölkələrin maliyyə sistemləri və iqtisadi inkişaf göstəriciləri qarşılaşdırılır, bu isə tədqiqatın praktiki tərəfini gücləndirir.

Analitik metodlar konkret statistik məlumatların təhlilinə imkan verir, investisiya və maliyyə vasitəçiliyi kimi göstəricilər üzrə nəticələr əldə olunur. Keyfiyyət yanaşması isə tədqiqatın insan faktoru və institusional xüsusiyyətlərini əhatə edir, innovasiya və idarəetmənin rolunu vurğulayır.

Bu metodların kombinasiyası tədqiqatda həm keyfiyyətli, həm də kəmiyyətli məlumatların əhatəli təhlilini təmin etmiş, mövzunun hərtərəfli və sistemli şəkildə araşdırılmasına şərait yaratmışdır.

Empirik analiz üçün məlumatların seçimi və işlənməsi

Bu tədqiqatda empirik analiz üçün istifadə olunan məlumatlar əsasən inkişaf etməkdə olan

və inkişaf etmiş ölkələrin maliyyə sistemlərinin göstəricilərindən ibarətdir. Məlumatlar Dünya Bankının “Financial Development and Structure” və Beynəlxalq Valyuta Fondunun iqtisadi göstəricilər bazalarından toplanmışdır.

Məlumatların işlənməsi üçün statistik metodlar — korrelyasiya, regresiya analizi və qrafik təhlil tətbiq edilmişdir. Beləliklə, maliyyə inkişafının iqtisadi artıma təsiri, həmçinin müasir maliyyə nəzəriyyələrinin tətbiq imkanları real göstəricilər əsasında qiymətləndirilmişdir.

Empirik təhlildə əsasən aşağıdakı göstəricilər istifadə olunmuşdur:

- Maliyyə vasitəçiliyinin səviyyəsi (bank kreditlərinin ÜDM-ə nisbəti);
- İnvestisiyaların ÜDM-də payı;
- İqtisadi artımın illik tempi (ÜDM artımı);
- Maliyyə bazarlarının sabitliyi (volatillik indeksi).

Cədvəl 3

Azərbaycan və Türkiyənin maliyyə göstəricilərinin iqtisadi artıma təsiri

Göstərici	Azərbaycan (2023)	Türkiyə (2023)
Bank kreditləri/ÜDM, %	48	65
İnvestisiyaların ÜDM-də payı, %	22	28
İqtisadi artım tempi, %	4.0	3.8
Maliyyə bazarlarının sabitliyi indeksi (0-1)	0.27	0.22

Cədvəldən göründüyü kimi, Türkiyədə bank kreditlərinin ÜDM-də payı Azərbaycandan yüksəkdir ki, bu da maliyyə vasitəçiliyinin daha inkişaf etdiyini göstərir. İnvestisiyaların ÜDM-də payı da Türkiyədə bir qədər yüksəkdir, bu da iqtisadi artımı dəstəkləyən faktor kimi çıxış edir.

Azərbaycanın iqtisadi artım tempi Türkiyədən bir qədər yüksəkdir ki, bu da ölkənin resurslardan səmərəli istifadəsi və enerji sektoru kimi strateji sahələrdəki artımla əlaqələndirilə bilər. Maliyyə bazarlarının sabitliyi indeksi isə Azərbaycanın bir qədər daha yüksəkdir, bu isə bazar risklərinin azlığı və sabitliyin nisbətən yaxşı səviyyədə olması ilə bağlıdır.

Bu müqayisə göstərir ki, müasir maliyyə nəzəriyyələrinin praktik tətbiqi baxımından hər iki ölkənin maliyyə sistemlərinin gücləndirilməsi və bazar sabitliyinin artırılması iqtisadi inkişaf üçün mühüm amillərdir.

Nəticə

Bu tədqiqatda müasir maliyyə nəzəriyyələrinin iqtisadi inkişafda rolunun təkamülü sistemli şəkildə araşdırılmışdır. Nəzəri və analitik metodlar əsasında aparılan təhlillər göstərir ki, klassik maliyyə nəzəriyyələri iqtisadiyyatın əsas mexanizmlərinin başa düşülməsində fundamental rol oynasa da, müasir yanaşmalar - xüsusilə institusional və davranışsal maliyyə nəzəriyyələri - maliyyə bazarlarının reallıqlarını daha dəqiq və əhatəli şəkildə izah edir.

Empirik analiz nəticələri göstərir ki, maliyyə vasitəçiliyinin səviyyəsi, investisiyaların payı və bazar sabitliyi iqtisadi artım üçün həlledici amillərdir. Azərbaycan və Türkiyə kimi ölkələrin müqayisəsi maliyyə sistemlərinin inkişafının iqtisadi inkişafı ilə sıx bağlı olduğunu təsdiqləyir. Maliyyə bazarlarının sabitliyi isə

iqtisadi artımın davamlılığını təmin edən vacib şərtidir.

Müasir maliyyə nəzəriyyələrinin inkişafı və onların iqtisadi siyasətdə tətbiqi iqtisadiyyatın dayanıqlı və balanslı inkişafına xidmət edir. Bu baxımdan, institusional çərçivənin gücləndirilməsi, rəqəmsal texnologiyaların integrasiyası və maliyyə sektorunda innovasiyaların təşviqi iqtisadi inkişafa əlavə təkan verə bilər.

Nəticə olaraq, gələcək tədqiqatlarda müasir maliyyə nəzəriyyələrinin ölkələr üzrə tətbiqinin xüsusiyyətləri və onların makroiqtisadi göstəricilər ilə əlaqələrinin daha dərin analizi vacibdir.

ƏDƏBİYYAT SİYAHISI:

1. Əliyev, R. M. (2019). *Azərbaycan iqtisadiyyatında maliyyə sektorunun rolu və inkişaf perspektivləri*. Bakı Dövlət Universitetinin Elmi Əsərləri, İqtisadiyyat və İdarəetmə, 3(45), 55-67.
2. Həsənov, E. Q. (2018). *İnvestisiyaların iqtisadi inkişafa təsiri: Azərbaycan təcrübəsi*. Bakı Dövlət İqtisadiyyat Universiteti Elmi Hesabatı, 4, 112-120.
3. Məmmədov, T. S. (2021). *Müasir maliyyə nəzəriyyələri və onların Azərbaycanda tətbiqi*. Azərbaycan İqtisadiyyat Jurnalı, 12(1), 23-38.
4. Quliyev, F. İ. (2022). *Rəqəmsal maliyyə texnologiyalarının (FinTech) Azərbaycan iqtisadiyyatına təsiri*. Azərbaycan İqtisadiyyat Elmi Məcmuəsi, 8(3), 45-59.
5. Rzayev, V. M. (2020). *Maliyyə bazarlarının inkişafı və iqtisadi artım: Azərbaycan misalı*. Azərbaycan İqtisadiyyat və İdarəetmə Jurnalı, 15(2), 87-102.
6. Boot, A. W. A., & Thakor, A. V. (2016). *Financial Regulation and Innovation*. Review of Financial Studies, 29(2), 247-282.
7. Claessens, S., & Kose, M. A. (2018). *Financial Crises: Causes, Consequences, and Policy Responses*. IMF Working Paper.
8. Gennaioli, N., Shleifer, A., & Vishny, R. (2018). *Money Doctors*. Journal of Finance, 73(2), 91-127.
9. Laeven, L., & Levine, R. (2020). *Financial Development and Regulation*. Annual Review of Economics, 12, 343-366.
10. Levine, R. (2018). *Finance and Economic Development: Theory and Evidence*. Journal of Economic Literature, 56(2), 437-482.
11. Philippon, T. (2016). *The FinTech Opportunity*. NBER Working Paper No. 22476.
12. Shiller, R. J. (2017). *Behavioral Finance and the Economic Outlook*. Journal of Behavioral Economics, 12(3), 145-162.
13. Stiglitz, J. E., & Greenwald, B. C. (2019). *Creating a Learning Society: A New Approach to Growth, Development, and Social Progress*. Columbia University Press.
14. Demirgüç-Kunt, A., & Klapper, L. (2019). *Measuring Financial Inclusion: The Global Findex Database*. World Bank Policy Research Working Paper.
15. Minsky, H. P. (2015). *Stabilizing an Unstable Economy* (Reprint edition). McGraw-Hill Education.

Amal Rasim oğlu HASANLI

PhD in Economics, Doctoral Candidate, Doctor of Sciences Program,
Azerbaijan State University of Economics
ORCID: 0009-0009-4551-1668

THE EVOLUTION OF THE ROLE OF MODERN FINANCIAL THEORIES IN ECONOMIC DEVELOPMENT

Summary

В статье рассматривается эволюция современных финансовых теорий и их влияние на экономическое развитие. Финансовые теории со временем адаптировались к новым экономическим условиям, переходя от классических моделей к поведенческим и институциональным подходам. Анализ охватывает такие концепции, как теория эффективного рынка, управление рисками, теория портфеля и модели асимметричной

информации. Особое внимание уделяется тому, как эти теории влияют на экономический рост в условиях глобализации и изменяющейся финансовой инфраструктуры. Делается вывод о том, что устойчивое экономическое развитие требует стабильной и теоретически обоснованной финансовой системы.

Ключевые слова:

Финансовые теории, экономическое развитие, фондовые рынки, поведенческие финансы, эффективность рынка, финансовые институты.

Амаль Расим оглы ГАСАНЛЫ

кандидат экономических наук,

Аспирант программы доктора наук,

Азербайджанский государственный экономический университет

**ЭВОЛЮЦИЯ РОЛИ СОВРЕМЕННЫХ ФИНАНСОВЫХ ТЕОРИЙ В
ЭКОНОМИЧЕСКОМ РАЗВИТИИ**

Summary

This paper examines the evolution of modern financial theories and their impact on economic development. Over time, financial theories have transitioned from classical models—such as capital optimization, efficient market hypothesis, and portfolio theory—to more contemporary frameworks including behavioral finance and institutional approaches. The study provides a comparative analysis of how these theories influence economic growth at different stages of development. Additionally, it explores the role of modern financial instruments, institutional quality, and global financial integration in supporting sustainable economic progress. The findings suggest that a well-functioning financial system grounded in sound theory is crucial for achieving long-term economic development.

Keywords: Financial theories, economic development, capital markets, behavioral finance, market efficiency, financial systems.